

بررسی راهبردهای فرماندهی شهید امیر سپهبد علی صیاد شیرازی در دوران دفاع مقدس*

سیده عظیمه هاشمی شیخ‌شانی^۱ و عباس کشاورز شکری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۳

چکیده:

یکی از زوایای مهم و کمتر توجه‌شده تاریخ‌نگاری جنگ تحمیلی رژیم بعثی عراق علیه ایران، بررسی نقش فرماندهان در مدیریت و تصمیم‌گیری‌های راهبردی است که نقش مهمی در سرنوشت جنگ تحمیلی داشت. شهید امیر سپهبد علی صیاد شیرازی یکی از مؤثرترین فرماندهان دوران دفاع مقدس بود که با تدبیر هوشمندانه و دقیق خود در فرماندهی، اهداف لشکرهای متجاوز رژیم بعثی عراق را که از پشتیبانی کشورهای مختلف نیز بهره‌مند بودند، با ناکامی و شکست مواجه کرد. علاوه بر این، شیوه‌های مدیریتی و فرماندهی وی نیز به‌عنوان یک الگوی موفق در سطوح مختلف فرماندهی و مدیریتی برای فرماندهان و مدیران قابل‌استفاده و قابل‌انتقال به نسل‌های آینده است. از این‌رو، هدف از این پژوهش، بررسی راهبردهای فرماندهی شهید صیاد شیرازی بوده و این پرسش مطرح شده که ایشان در زمان فرماندهی‌شان، از چه راهبردهایی استفاده نموده‌اند. روش به‌کار گرفته‌شده در این پژوهش، روش کیفی بررسی مکتوبات و نوشته‌های در دسترس درباره شهید صیاد شیرازی است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که شهید صیاد شیرازی به‌واسطه طراحی و برنامه‌ریزی دقیق عملیات‌ها، کنترل و سازمان‌دهی امور جبهه، تخصص و نبوغ نظامی و فرماندهی خود باعث موفقیت‌های چشمگیری در دوران پرافتخار دفاع مقدس شد.

واژگان اصلی: راهبرد، فرماندهی، شهید علی صیاد شیرازی، دفاع مقدس

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول است.

۱. کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد، تهران، ایران (نویسنده مسئول) az.hashemi@chmail.ir
۲. دانشیار علوم سیاسی دانشگاه شاهد، تهران، ایران

مقدمه

انقلاب‌های مختلف در جهان بر اساس معیارها و ارزش‌های ویژه خود ظهور و بروز کرده و برای بقا و حفظ خود و برای اینکه با شکست یا انحراف روبه‌رو نشود، لازم است به تربیت افرادی مصمم، مقاوم و دانا اقدام نماید تا به‌موقع از موجودیت انقلاب و نظام ایجادشده به‌واسطه آن دفاع کنند. این حافظان به‌دلیل ایثار و گذشتی که از خود نشان می‌دهند، نسبت به سایر افراد در جامعه می‌توانند تأثیرگذاری بیشتری داشته باشند. یکی از مهم‌ترین انقلاب‌های مهم قرن بیستم، انقلاب ملت اسلامی ایران بوده که به‌منظور دستیابی به شناختی دقیق از هویت آن، بررسی زندگی و اندیشه‌های ناب مجاهدان و عناصر فعال و تأثیرگذار در این انقلاب از اهمیت بالایی برخوردار است. یکی از این افراد تأثیرگذار در انقلاب اسلامی و نیز در دوران دفاع مقدس شهید امیر سپهبد علی صیاد شیرازی است. وی از فرماندهان شجاع، دلیر و برخوردار از دانش بالا بود که در دوره‌های مختلف حیات ارزشمند خویش توانست به‌عنوان فردی تأثیرگذار خدمات قابل‌توجهی را از خود به‌یادگار گذارد. ایشان پیش از پیروزی انقلاب اسلامی از مجاهدان شکل‌گیری آن بود و پس از آن در عرصه‌های مختلف از جمله احیای ارتش ایران و ایجاد هماهنگی‌های لازم میان ارتش و سپاه خوش‌درخشید و تا پایان جنگ تحمیلی از ارزش‌های این مرزوبوم دفاع کرد. بنابراین، اگر این عزیزان در رزم‌های کوچک و بزرگ آن روز حضور مقتدرانه پیدا نمی‌کردند، بی‌تردید امروز ایران اسلامی به چنین امنیت و اقتداری دست نمی‌یافت. باتوجه به این موضوع، بسیاری از فرماندهان و رزمندگان ایران که موفق شدند در جبهه‌های جنگ پیروزی‌های مهمی به‌دست آورند و نیروهای متجاوز را از خاک کشور بیرون کنند، علاوه‌بر داشتن ویژگی‌های اخلاقی از قدرت فرماندهی و مدیریتی بالایی برخوردار بودند.

اهمیت این پژوهش به‌لحاظ نظری، شناساندن شهید صیاد شیرازی به‌عنوان فرمانده فعال و تأثیرگذار در دوران دفاع مقدس و به‌لحاظ کاربردی، ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و تلاش برای معرفی شخصیت‌های الگو به جامعه ایران و جوامع مختلف اسلامی است. ضرورت این پژوهش در آن است که حفظ ارزش‌های دفاع مقدس و شناخت فرماندهان دفاع مقدس بیمه‌کننده ادامه مسیر انقلاب و درمقابل عدم‌توجه و غفلت از آن، زمینه را برای ایجاد شبهه و تردید به‌ویژه در بین نسل جوان فراهم می‌کند. پرداختن به موضوع فرماندهی در جنگ

تحمیلی هشت ساله و پژوهش و کنکاش پیرامون عوامل دخیل در شیوه‌های هدایت و کنترل فرماندهان این دوره، از اهمیت بالایی برخوردار بوده و می‌تواند بستر مناسبی جهت تقویت و استمرار عوامل مؤثر ایجاد کند؛ حال، از آنجایی که فرهنگ فرماندهان دفاع مقدس این قابلیت را دارد تا امروزه از اثرات مثبت آن در اجرای مأموریت‌های آینده استفاده شود، بیان موضوع دفاع مقدس و دلاوری‌های این فرماندهان همانند حدیث عاشورا است و حماسه تکرار مکررات نیست و ضرورت بررسی آن را مضاعف می‌کند. از این رو، هدف این پژوهش آن است که با روش کیفی تحلیل اسنادی، پاسخ مناسبی به پرسش پژوهش مبنی بر اینکه راهبردهای فرماندهی شهید علی صیاد شیرازی در زمان جنگ تحمیلی رژیم بعثی عراق علیه ایران چیست، ارایه شود.

پیشینه پژوهش

با وجود پژوهش‌های انجام‌شده فراوان باتمركز روی موضوع دفاع مقدس، در حوزه فرماندهی و مدیریتی فرماندهان در جنگ تحمیلی رژیم بعثی عراق علیه ایران کمتر سخن به میان آمده و اغلب این پژوهش‌ها نیز حول محور مسائل اخلاقی و شخصیتی فرماندهان آن دوران انجام گرفته است؛ اما، غفلت از ویژگی‌های نظامی - فرماندهی و مدیریتی، نسل‌های آینده را از تجربیات ارزشمند و نبوغ و راه‌کارهای ایشان محروم می‌کند. شهید علی صیاد شیرازی یکی از فرماندهان تأثیرگذار دفاع مقدس بود که بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده درباره ایشان، حول محور شخصیتی و اخلاقی بوده و کمتر مطلبی از نبوغ فرماندهی و دانش نظامی وی سخن به میان آمده است. شاید هم دلیل چنین امری این است که فضایل اخلاقی وی، چنان برجسته و درخشان است که خلاقیت نظامی و فرماندهی ایشان را تحت تأثیر قرار داده؛ از این رو، در این مقاله تلاش شده تا در حد امکان بر اساس مدارک و منابع موجود و در دسترس به این موضوع پرداخته شود.

ابوالفضل پاسبان در مقاله‌ای با عنوان «شیوه‌های مدیریت و رهبری نظامی شهید سپهبد صیاد شیرازی در جنگ و تطبیق آن با آموزه‌های اسلامی»، علاوه بر بیان ویژگی‌های مدیر و فرمانده در اسلام، مدیریت و رهبری نظامی شهید صیاد شیرازی را در دوران دفاع مقدس بررسی و ویژگی‌های مدیر و فرمانده در اسلام را با شیوه‌های فرماندهی و مدیریت شهید صیاد

شیرازی مقایسه کرده و نتیجه می‌گیرد که شیوه مدیریت و فرماندهی شهید صیاد شیرازی، نمونه یک فرمانده موفق، مکتبی و ولایت‌مدار است و تطابق حداکثری با آموزه‌های اسلامی دارد.

سیدناصر حسینی در مقاله‌ای باعنوان «مدیریت و فرماندهی به سبک شهید سپهد علی صیاد شیرازی»، به بررسی ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی شهید صیاد شیرازی که باعث شکوفایی استعداد، مدیریت، فرماندهی و موفقیت وی در عملیات‌ها شده، می‌پردازد. در این مقاله که از هشت بخش تشکیل شده، خصوصیات یک فرمانده موفق بازگو شده است. هدف نویسنده در این مقاله نشان‌دادن خصوصیات یک مدیر موفق و منش و فرماندهی او در شرایط بحرانی بوده و نویسنده نتیجه می‌گیرد که شهید علی صیاد شیرازی نمونه‌ای از یک فرمانده موفق، مکتبی و ولایت‌مدار است که در مسئولیت‌های خود تنها در جهت خشنودی خدا و تکیه بر اصل اعتماد به خدا عمل می‌کرد و تربیت قرآنی را در زندگی پیشه خود ساخته بود.

علی سجادی انصاری و علی حسین احمدی در مقاله‌ای باعنوان «شهید صیاد شیرازی، نبوغ و خلاقیت در به‌کارگیری دانش نظامی» به بررسی نبوغ و دانش نظامی شهید صیاد شیرازی پرداخته و نتیجه می‌گیرند که بزرگترین و برجسته‌ترین هنر شهید صیاد شیرازی این بوده که پیوسته با فهم عمیق از وضعیت، با به‌کارگیری آموخته‌های نظامی خود بهترین تصمیم ممکن را گرفته و سپس، دست به اقدام می‌زد؛ به همین دلیل، بیشتر تصمیمات و اقدامات وی با موفقیت همراه می‌شده است.

چارچوب مفهومی و نظری پژوهش

دفاع از ماده دفع، به معنای راندن، دورکردن، بازداشتن، بازگشت، چیزی را به طرفی فشاردادن و پس‌دادن است. دفاع، اسم مصدر عربی به معنای از کسی حمایت کردن، بدی را از خود و دیگری دورکردن، وطن و ناموس و حقوق خود را از دستبرد دشمن حفظ کردن است (عمید، ۱۳۸۹: ۵۴۳). در اصطلاح فقه، دفاع به معنای حمایت کردن مسلمانان از کیان اسلام، سرزمین و قلمرو و کشور اسلامی و حفظ امنیت و حراست از جان و ناموس در برابر تهاجم دشمنان داخلی و خارجی است (امام خمینی رحمت‌الله‌علیه، ۱۳۶۲: ۴۸۵). دفاع، تدبیری است برای مقاومت در برابر حملات سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، روانی و یا فناوری که

توسط یک یا چند کشور اتخاذ می‌شود. توانایی‌های دفاع بازدارندگی را تقویت کرده و بازدارندگی به این توانایی‌ها نیرو می‌بخشد؛ همچنین، به حفظ ارزش‌هایی نظیر زندگی، مالکیت، آزادی، هویت ملی و تمامیت ارضی در برابر تهدیدات گوناگون داخلی و خارجی و یا ساختار دفاع منتهی می‌شود (نوروزی، ۱۳۸۵: ۳۴۴). ماهیت فرماندهی نوعی مدیریت تنها نیست؛ بلکه، ترکیبی از مدیریت و رهبری است و بر اساس آن می‌توان گفت فرماندهی عبارت از هدایت توأم با اقتدار با استفاده از تمامی نیروهای ذهنی، قلبی و یدی است. تفکر راهبردی تعیین‌کنندهٔ افق‌های بلند برای حرکت یگان و اتصال منابع و توان موجود به آرمان‌ها و اهداف بلند سازمان است. درحقیقت این راهبرد، نوعی تفکر بلندنگر و آینده‌نگر است که می‌تواند جلوتر از حوادث حرکت کند و برای فرمانده قدرت خبرگی می‌آورد. فردی که خبره باشد بر اساس یافته‌های عملکردی و تجربیات خود، بهترین تصمیمات و راه‌کارها را ارایه می‌دهد (سلامی، ۱۳۸۹).

در پژوهش‌های صورت‌گرفته پیرامون حملهٔ ارتش رژیم بعثی عراق به ایران، تلاش این رژیم برای کسب هژمونی یا برتری در منطقه و دست‌یابی به رهبری جهان عرب در برابر دیگر عوامل مورداشارهٔ پژوهشگران، عامل مهم‌تری به‌نظر می‌آید. آنتونی کوردسمن در توضیح حمله رژیم بعثی عراق به ایران درکنار اشاره به عواملی مانند اختلافات تاریخی میان دو کشور، تقابل میان عرب و ایرانی و عوامل جغرافیایی مانند اختلاف بر سر اروندرود، بر این باور است که رژیم بعثی عراق، ضعف ایران را در شرایط انقلاب فرصتی برای اثبات برتری خود در خلیج فارس می‌دانست. گراهام فولر نیز در بررسی جنگ رژیم بعثی عراق علیه ایران، تلاش برای کسب رهبری منطقه‌ای را در پیدایش تقابل میان دو کشور مؤثر می‌داند (فولر، ۱۳۷۶). در بین پژوهشگران ایرانی دکتر منوچهر محمدی و حسین حسینی نیز معتقدند، سیاست‌های آمریکا نقش بسیار پررنگی در تشویق رژیم بعثی عراق برای شروع جنگ داشته؛ اما، عامل خواست این رژیم برای برتری در منطقه، شخصیت صدام و تلاش برای رهبری جهان عرب را نیز در نظر گرفته‌اند (محمدی، ۱۳۷۲).

برخی دیگر از پژوهشگران از جمله حمید صالحی به‌طور مستقیم به نظریه‌های روابط بین‌الملل رجوع کرده‌اند و نواقعی را بهترین نظریه برای تبیین نقش ابرقدرت‌ها در شروع و تداوم جنگ رژیم بعثی عراق علیه ایران می‌داند. وی به‌طور ضمنی، به صدور انقلاب ایران

به عراق و پیوستگی دو کشور با اکثریت شیعه اشاره می‌کند که می‌توانست توازن قدرت در جغرافیای جنوب غرب آسیا را تغییر دهد؛ از این‌رو، معتقد است ایالات متحده و شوروی تمایل داشتند رژیم بعثی عراق جنگی را علیه ایران به راه اندازد (صالحی، ۱۳۹۰). محمد درودیان نیز در بررسی خود از جنگ رژیم بعثی عراق علیه ایران، علت اصلی را در منافع و عملکرد قدرت‌های بزرگ جستجو می‌کند؛ زیرا، انقلاب اسلامی منافع قدرت‌های بزرگ را به‌خطر انداخت و دولت‌های منطقه در معرض تهدید قرار گرفتند (درودیان، ۱۳۸۲).

درباره فرماندهان و طرزعمل آنان در جنگ نیز نظراتی ارایه شده است. دفاع و جنگ یکی از ارکان مکتب اسلام به‌شمار می‌رود و جهاد جزو فروع دین است. در قرآن کریم و نهج‌البلاغه، ضرورت ابعاد فرماندهی و مدیریت در موارد گوناگون به شکل‌های خاصی بیان شده است. در قرآن، واژه «جهاد» با مشتقاتش ۴۱ مورد و واژه «دفاع» ۱۰ بار آمده است. در اسلام به‌خاطر باور به آزادی عقیده و برقراری امنیت اعتقادی و جانی پیروانش درمقابل فتنه و آزار دشمنان، جهاد را واجب کرده است. در نظام اسلامی، اهداف و آرمان‌های فرماندهی بخشی از اهداف و آرمان‌های حکومت اسلامی است. اهداف حکومت اسلامی، اهداف اصلی یک فرمانده در حوزه تحت مسئولیت اوست. دیدگاه فرماندهی مطلوب از منظر مقام معظم رهبری مدظله‌العالی دارای ویژگی‌های ارزشی همچون ایمان، تقوای الهی، توکل به خدای یگانه، تلاش مؤمنانه، شهادت‌طلبی، هوش و دانش و روحیه دفاعی است.

سون تزو، یکی از صاحب‌نظران و نظریه‌پردازهای نظامی معتقد است که یک فرمانده آگاه، جنگ را رهبری می‌کند؛ با سرعتی عجیب پیش‌روی می‌نماید و ضربه‌هایی را که به دشمن وارد می‌آورد به‌سان برق‌اند که از آسمان می‌جهند و شرایطی را فراهم می‌نماید که به‌طور مسلم حاوی یک راه‌حل سریع باشد. در نظر وی هدف جنگ، پیروزی‌ای است که تا ابد دوام داشته باشد. یک فرمانده عاقل، نقشه‌های خود را باتوجه به آرایش معارض خود تنظیم می‌کند و همواره، به ملاحظه و سنجش نیروهای مخالف خود می‌پردازد و هم‌زمان اقدام لازم را به‌عمل می‌آورد تا دشمن نتواند از روی وضع وی وضعیت خود را تنظیم نماید (تزو، ۱۳۶۴).

زیست‌نامه شهید امیر سپهبد علی صیاد شیرازی

شهید علی صیاد شیرازی یکی از مؤمن‌ترین افسران نیروی زمینی ارتش در دهه چهل

شمسی بود که در روستای کبودگنبد شهرستان درگز متولد شد. وی قبل از انقلاب در سال ۱۳۴۳ در کنکور دانشکده افسری شرکت کرد و پذیرفته شد و از بدو ورود به جدیت در درس و پایبندی به مذهب شهرت یافت؛ سرانجام، در مهرماه ۱۳۴۶ در رشته توپخانه دانش آموخته شد و با درجه ستوان دومی وارد ارتش شد. پس از طی دوره آموزشی در شیراز و اصفهان به لشکر تبریز و سپس، به لشکر زرهی کرمانشاه منتقل شد. در سال ۱۳۵۲ به دلیل لیاقت‌ها و دقت‌هایش در کار برای تکمیل تخصص‌های توپخانه از طرف ارتش به کشور آمریکا اعزام شد تا دوره هواسنجی بالستیک را بگذراند که این دوره را نیز با موفقیت پشت سر گذاشت. در سال ۱۳۵۳، به مرکز توپخانه اصفهان اعزام شد و در آنجا با یافتن دوستان جدید مطالعات مذهبی خود را پی گرفت و شخصیت سیاسی خویش را در این دوره قوام بخشید. شهید علی صیاد شیرازی هم‌زمان با اوج‌گیری مبارزات ملت ایران به رهبری امام خمینی رحمت‌الله‌علیه تقیه را کنار گذاشت و در ارتش به‌طور آشکار به دفاع از حکومت اسلامی پرداخت و سرانجام، به دلیل تبلیغات ضد رژیم در بین افسران، از در اختیار گذاشتن جنگ‌افزار به وی ممانعت کردند و در ۱۹ بهمن‌ماه سال ۱۳۵۶ دستگیر و زندانی شد و هم‌زمان با پیروزی انقلاب اسلامی از زندان آزاد شد. این شهید سرافراز پس از پیروزی انقلاب اسلامی به‌همراه برادر رحیم^۱ به غرب اعزام شدند و با هماهنگی نیروهای ارتش و سپاه، سندج را آزاد کردند و سپس، با درجه سرهنگی به فرماندهی عملیات غرب منصوب شدند. شهید صیاد شیرازی با تأسیس قرارگاه حضرت حمزه سیدالشهدا علیه‌السلام، لشگرهای ۶۴ ارومیه، ۲۸ کردستان، تیپ‌های ۲۳ نیروی ویژه هواپرد و تیپ ۳۰ گرگان، شهرهای بوکان و اشنویه را آزاد کرد. در سال ۱۳۶۰ به فرماندهی نیروی زمینی ارتش منصوب شد و در عملیات‌های زیادی شرکت نمود و پیروزی‌های بزرگی را برای ملت ایران به‌ارمغان آورد. در سال ۱۳۶۵ از طرف امام خمینی رحمت‌الله‌علیه به‌عنوان عضو شورای عالی دفاع انتخاب شد و در سال ۱۳۶۶ به درجه سرتیپی نایل آمد. وی در سال ۱۳۶۷ در عملیات مرصاد، ضربات محکمی را بر منافقین وارد کردند. آخرین مسئولیت ایشان، جانشینی ریاست ستاد کل نیروهای مسلح بود. در ۱۶ فروردین‌ماه ۱۳۷۸، هم‌زمان با عید سعید غدیر خم به درجه سرلشکری نایل آمد. سرانجام، در

۱. منظور از برادر رحیم، سردار سرلشکر پاسدار دکتر سیدیچی صفوی است.

بامداد ۲۱ فروردین ماه ۱۳۷۸، در حال خروج از منزل بود که به وسیله منافقین مسلح در پوشش رفتگر، در برابر دیدگان فرزندش به شهادت رسید و منافقین کوردل، رسماً مسئولیت این جنایت هولناک را برعهده گرفتند. این شهید والامقام پس از شهادت، به درجه سپهبدی ارتقا یافت (بی نام، ۱۳۷۸).

راهبردهای فرماندهی شهید صیاد شیرازی در دوران دفاع مقدس

جنگ پدیده‌ای اجتماعی است که سابقه‌ای به قدمت زندگی انسان دارد. فرماندهی نظامی نیز مهم‌تر از اشکال مدیریت در سازمان‌های دیگر است؛ در واقع، ترکیبی از دو موضوع مدیریت و رهبری است (نظامی پور، ۱۳۸۷). یک فرمانده خوب علاوه بر داشتن ویژگی‌هایی چون ایمان به خدا، تخصص و نبوغ نظامی باید دارای روحیه شهادت‌طلبی و ولایت‌مداری باشد. رهبری نظامی، مفاهیمی مانند انجام موفقیت‌آمیز مأموریت با استفاده از عواملی همانند تشویق، اجبار، رقابت در محیط‌های متضاد را تداعی می‌کند؛ بنابراین، رهبری نظامی اعمال کامل فرماندهی در چارچوب قواعد فرماندهی است. روش فرماندهی نظامی روش تحکمی و آمرانه بوده و از آنجاکه مسئولیت فرمانده بسیار حساس است، تصمیمات وی باید با تکیه بر عقلانیت، نظم، انضباط، دقت و جلوگیری از بی‌دقتی باشد. افزون بر اینکه فرمانده خوب باید با قاطعیت، وقار و متانت را در خود رشد داده و از شایستگی‌های افراد زیردست خود استفاده نماید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی با حمله رژیم بعثی عراق به ایران، حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه بر اساس مبانی فقهی و اعتقادی خویش که مبتنی بر اصول و آموزه‌های دینی و ارزش‌های اسلامی بود، فرمان مقاومت و دفاع را صادر کردند و به صراحت فرمودند: «اگر برای خدا به دفع تجاوز دشمن به‌عنوان یک تکلیف شرعی به پا خیزید، شکست دشمن قطعی است (امام خمینی رحمت‌الله‌علیه، ۱۳۷۹). درحقیقت اصلی‌ترین و مهم‌ترین هدف راهبردی حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه طی هشت‌سال دفاع مقدس، حفظ اسلام بود. با دسیسه‌های ضدانقلاب به سرکردگی استکبار جهانی در کردستان، این منطقه از میهن عزیز اسلامی مجدداً میدان تاخت‌وتاز عناصر ضدانقلاب قرار گرفت. با خارج‌نمودن برادران سپاهی از کردستان و عدم‌مداخله ارتش در مسائل شهری به تدریج اداره شهر از کنترل حکومت مرکزی درآمد و در کنترل ضدانقلاب قرار گرفت. در چنین وضعیتی شهید صیاد شیرازی به‌همراه برادران متعهد سپاه و ارتش به غرب کشور عازم شدند (صادقی گویا، ۱۳۷۹).

شهید صیاد شیرازی به‌عنوان فرماندهی ولایت مدار و پیرو مکتب اسلام زحمات زیادی را در دوران دفاع مقدس برای حفظ انقلاب و سربلندی ملت انجام داد و مشتاق شهادت بود. ایشان با ایمان و توکل خاضعانه همواره در خط مقدم جبهه حضور داشت. خط‌شکنی شهید علی صیاد شیرازی و نیروهایش، نفوذ در مواضع دشمن، طراحی و برنامه‌ریزی عملیات، کنترل و سازمان‌دهی امور جبهه و همکاری با خبرگزاری‌ها برای انعکاس اخبار جنگ در رسانه‌های داخلی و خارجی، از جمله عواملی بود که پیشرفت رزمندگان اسلام را تضمین کرد و موجب محبوبیت روز افزون او در دل همگان گردید. شهید علی صیاد شیرازی در آزادسازی سنندج و دیگر مناطق کردستان از دست ضدانقلاب نقش به‌سزایی داشت. نظرات وی در تمام طرح‌های نظامی که در منطقه ناامن کردستان تهیه می‌شد بسیار پراهمیت بود. اعزام نیرو از شهر اصفهان برای مبارزه با ضدانقلاب توسط او و دیگر هم‌زمان در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و هماهنگ‌کردن نیروهای مردمی با ارتش در کردستان یکی از مؤلفه‌های بارز و شایسته شهید صیاد شیرازی در خصوص امنیت شمال غرب بود و در بسیاری از مواقع در راستای جنگ و مبارزه با ضدانقلاب با رئیس‌جمهور وقت ابوالحسن بنی‌صدر که در آن زمان فرماندهی کل نیروهای مسلح را در اختیار داشت دچار چالش می‌شدند (رفیعی، ۱۳۹۰).

۱. داشتن نبوغ نظامی

عوامل متعددی در رسیدن رزمندگان اسلام به پیروزی در جنگ تحمیلی مؤثر بوده که یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین آن‌ها، نبوغ نظامی فرماندهی و راهبردی عملیات و مدیریت خوب تمامی فرماندهان نیروهای مسلح بوده است. قابلیت‌های فکری به‌تنهایی نقش مهمی در جنگ و نبوغ نظامی دارند. درواقع جنگ، عرصه عوامل پیش‌بینی‌نشده و غیرمنتظره برای کسب نتایج رضایت‌بخش در جنگ و هدایت خوب عملیات است که ایجاب می‌کند فرمانده با حفظ نقش فرماندهی، به افراد تحت‌امرش نیز نظارت داشته باشد. قصور و ضعف فرماندهی در موقعیت‌های دشوار در مواجهه با خطر بر نیروی جسمانی و روحی سربازان تأثیر می‌گذارد. نبوغ نظامی و خلاقیت در اثر تجربه‌ها و اندوخته‌های علمی گذشته و اعتقاد و ایمان افراد به وجود می‌آید. از ویژگی‌های شهید علی صیاد شیرازی که حاکی از وجود نبوغ نظامی در ایشان بود، هنر به‌کارگیری منابع انسانی و تجهیزات بود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، به‌دلیل شرایط به‌وجودآمده، تعداد زیادی از افسران ارتش که تحصیلات بالایی داشتند و

دوره‌های نظامی متعددی را در داخل و خارج از کشور طی کرده بودند، از خدمت در ارتش رها شدند. تعداد زیادی از این افراد با عشق کاملی که به کشور و دین خود داشتند، پس از تجاوز ارتش رژیم عراق مایل بودند در خدمت کشور قرار گیرند. از این رو، شهید صیاد شیرازی با اعمال مدیریتی بی‌نظیر، اینگونه افراد را جذب و دعوت به خدمت کرد که تعداد زیادی از آنان پس از خدمت فراوان به کشور و انقلاب در این راه مقدس به شهادت رسیدند. شهید صیاد شیرازی همچنین در گردآوری و به‌کارگیری تجهیزات نظامی که آن زمان در سطح کشور و در پادگان‌های متعدد پراکنده بودند، هنر خود را نشان داد. پل‌های مهندسی که در خلال عملیات بیت‌المقدس و برای عبور از رودخانه کارون برای گرفتن سرپل مورد استفاده قرار گرفت، یکی از این موارد است. این پل‌ها که در انبارهای آبیگ قزوین بودند که پیش از آن در هیچ عملیاتی به‌کار گرفته نشده بودند و استفاده به‌موقع و صحیح از آن‌ها، نقش مؤثری در عبور از رودخانه کارون و در نتیجه، پیروزی چشمگیر در عملیات بیت‌المقدس داشت (سجادی انصاری و احمدی، ۱۳۸۹).

۲. تصمیم‌گیری صحیح در موقعیت بحران

تصمیم‌گیری یک فرآیند ذهنی است که همه افراد بشر در تمام دوران زندگی خود با آن پیوند دارند؛ به‌حدی که تمام کارها و فعالیت‌ها نتیجه تصمیم‌گیری است. گاهی تصمیم‌گیری حل مسئله یا بهترین راه‌حل نیز نامیده می‌شود. اما، تصمیم‌گیری به‌ویژه برای نیروی نظامی در زمان جنگ اهمیت و حساسیت زیادی دارد. در حوزه نظامی، فرماندهی محور اصلی قدرت نظامی است و به مجموعه اختیاراتی گفته می‌شود که به‌طور قانونی به فرد داده می‌شود تا در مسندی قرار گیرد و مأموریت و فعالیت‌های سازمانی‌اش را تحقق بخشد (رشیدزاده، ۱۳۸۷).

وقتی عملیات والفجر ۲ که در منطقه غرب پیرانشهر انجام شد؛ اهداف این عملیات انهدام نیروی دشمن، گرفتن اسیر، تصرف ارتفاعات سرکوب منطقه، تصرف پادگان حاج‌عمران و غیره بود و این عملیات با رمز یا الله آغاز شد. از آنجاکه دشمن بر ارتفاعات سرکوب منطقه تسلط داشت، آتش شدید توپخانه‌اش مانع از تکمیل و دستیابی به تمامی اهداف عملیات شد. در این عملیات ضمن محاصره چند روستا، جاده پیرانشهر - حاج‌عمران آزاد شد و با آزادسازی ۲۰۰ کیلومترمربع از خاک دشمن و تسلط بر قسمتی از ارتفاعات سرکوب منطقه، به پایان رسید؛ البته، تسلط بر شهر چومان‌مصطفی نیز قسمت دیگری از

دستاوردهای این عملیات بود (درودیان، ۱۳۷۹: ۶). بار دیگر شهید علی صیاد شیرازی همانند عملیات‌های قبل در این عملیات نیز حضور پیدا کرده و در کنار سربازان اسلام برای نابودی دشمن عاشقانه جنگیدند. در این عملیات وقتی دسترسی به ارتفاعات حاج‌عمران غیرممکن می‌شود و تلاش ۱۲ روزه رزمندگان اسلام به نتیجه‌ای نمی‌رسد؛ شهید علی صیاد شیرازی طرح هلی‌برن به‌سوی ارتفاع غیرقابل‌نفوذ را ارایه می‌کند. عملیات هلی‌برن یکی از تخصص‌ها و راهبردهای این شهید سرافراز بود که اولین بالگرد را برای اعزام نیرو، خودش همراهی نمود. دومین بالگرد به‌وسیله دشمن مورد اصابت موشک قرار گرفت و سومین بالگرد را شهید کاوه، به ارتفاع موردنظر برد و گروهی از فرماندهان به فرماندهی او به نیروهای شهید علی صیاد شیرازی ملحق شدند و سپس عملیات را با موفقیت به پایان می‌رسانند (حسینیا، ۱۳۹۰).

۳. داشتن انگیزه و تخصص

انگیزه عبارت است از ایجاد شوق رسیدن به چیزی یا انجام کار با درک عقیده‌ای که باعث پویایی و تحرک در یک سازمان می‌شود. یکی از مسائل مهم در مدیریت شهید صیاد شیرازی خصوصاً در اوایل جنگ، تلفیق انگیزه و تخصص بود؛ ایشان معتقد بودند بدون انگیزه، امکان کارایی صفر است و بدون تخصص هم نمی‌توان به نتایج مطلوب دست پیدا کرد. همواره نیروهای انقلابی سپاه و بسیج را دارای انگیزه فراوان می‌دید و تمایل داشت همین وضعیت نیز در نیروهای ارتشی ایجاد شود (امینی، ۱۳۸۲: ۱۲۰).

شهید صیاد شیرازی در عملیات بیت‌المقدس به اتفاق سایر فرماندهان از دو یا سه ماه قبل، همزمان با تشکیل گروه طرح‌ریزی در سپاه، گروه طرح‌ریزی را در نیروی زمینی ارتش تشکیل داده بودند تا دربارهٔ مراحل و شیوهٔ انجام شناسایی منطقه و طراحی عملیات هم‌فکری کنند. دشمن، منطقه را با حدود دوهزار کیلومتر مربع وسعت در اختیار داشت. این منطقه از شمال به ارتفاعات سپتون و عین‌خوش محدود می‌شد و از طرف شرق تا پشت رودخانهٔ کرخه و از طرف جنوب نیز با دشت نی‌خیز، تنگه رقابیه و ارتفاعات میشداغ ادامه داشت. یکی از یگان‌هایی که شهید صیاد شیرازی در نظر داشت در این عملیات به‌کار گیرد، یک تیپ از لشکر ۷۷ خراسان بود؛ اما، این نیروها به‌دلیل شرکت در عملیات‌های قبلی و دادن تلفات، احساس خستگی می‌کردند و از همان ابتدا مشخص بود که انگیزه و توان کافی برای جنگیدن ندارند؛ بنابراین، در این عملیات شهید صیاد شیرازی از نبوغ و راهبرد فرماندهی‌اش استفاده

کرد و برای ایجاد انگیزه و روحیه در بین نیروها چاره‌ای اندیشید. او می‌دانست که پس از ایمان رزمندگان به خداوند متعال، اعتقادات قلبی و مذهبی آنان به فرماندهی کل قوا حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه باعث شور، هیجان و انگیزه آنان برای جنگیدن با دشمن متجاوز شده است؛ در نتیجه، شهید صیاد شیرازی مقدمات و امکانات لازم برای دیدار نیروها با حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه را فراهم می‌کند و آنان را به تهران می‌برد. با این اقدام مهم شهید صیاد شیرازی در آن لحظه‌های حساس، نیروها با روحیه بسیار عالی به جبهه‌ها بازگشته و آماده جنگ می‌شوند (سجادی انصاری و احمدی، ۱۳۸۹).

۴. روحیه شجاعت و پیشقدمی و پشتازی در جنگ

فرماندهان موفق کسانی هستند که خود را در جمع نیروها نشان دهند و در سختی‌ها و مصائب پیشقدم باشند (قرانلو، ۱۳۶۲). شهید علی صیاد شیرازی هنگام انجام عملیات در خطوط مقدم و در قرارگاه‌های تاکتیکی و یگان‌ها در کنار فرماندهان قرارگاه‌های سپاه و ارتش حضوری شجاعانه داشت و همچنان با احساس تعهد و نیاز به ماندن در کنار آنان، موجب تقویت روحیه و تشویق بیشتر آنان می‌شد. او کسی بود که هرگز پیروزی‌ها باعث غرورش نشد و ناکامی‌ها و شکست‌ها موجب یأس و ناامیدیش نشد. شهید علی صیاد شیرازی معتقد به دفاع و دفع تجاوز دشمن و انجام تکلیف الهی و عمل به دستورات و فرامین حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه و فرماندهی کل قوا و رهبری بود که در اعمال و گفتارش متجلی بود. او مرد جنگ و عمل بود و هرگز حاضر به ترک جبهه‌ها و رزمندگان اسلام نبود؛ مگر، برای شرکت در جلسه شورای عالی دفاع، دیدار با حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه و یا بردن فرماندهان ارتش برای دیدار ایشان و در غیر این صورت، هرگز جبهه‌ها را ترک نکرد (حسینیا، ۱۳۹۰: ۷۲).

در عملیات مرصاد (نام شهید علی صیاد شیرازی همواره با آن شناخته شده)، که فرماندهی عملیات هوانیروز علیه تجاوز مشترک ارتش بعثی عراق و منافقین به خاک میهن را برعهده گرفته بود، خود با شجاعت تمام از لحظات آغاز مقابله با متجاوزین در خط مقدم جبهه حضور داشت. راهبرد مدیریتی و فرماندهی وی، شجاعت و ازجان‌گذشتگی و درایت و تصمیمات فوری ایشان در طراحی عملیات مرصاد نقش به‌سزایی در پایان درخشان این عملیات ایفا نمود؛ زیرا، فرماندهی در این عملیات در هنگامه‌ای که قطعنامه صادر شده و قرار

بر صلح و عقب‌نشینی تا مرزهای قانونی است، امری بسیار مهم و خطیر به حساب می‌آید و دشمن در صورت بروز یک اشتباه در محاسبات نیروهای ایرانی حتی می‌توانست از معادلات بین‌المللی استفاده کرده و صدمات جبران‌ناپذیری به کشور و نظام جمهوری اسلامی وارد کند؛ به این دلیل، فرماندهی شهید صیاد شیرازی در هدایت بالگردهای هوانیروز در این جنگ بسیار تأثیرگذار بود. ایشان در سوم مردادماه سال ۱۳۶۷ مأموریت یافت تا راهی منطقه شود. هم‌زمان با جنایات روزافزون سازمان، رژیم بعثی عراق که جنگ تحمیلی را در آستانه اتمام می‌دید، تجاوزات خود به مرزهای جنوبی و غربی جمهوری اسلامی ایران را افزایش داد تا بتواند در مذاکرات صلح، به اصطلاح دست‌بالا را از آن خود سازد. به‌علاوه منافقین و صدام که در سال‌های جنگ نتوانسته بودند ذره‌ای از اهداف و آرزوهای خود را در راستای نظام مردمی جمهوری اسلامی ایران جامه عمل بپوشانند، به‌عنوان آخرین تیر ترکش خود نقشه حمله همه‌جانبه منافقین به کشور ایران را با پشتیبانی آمریکا و سایر کشورهای مخالف ایران طراحی و اجرا کردند؛ اما، پاسخ ناگهانی و کوبنده رزمندگان اسلام به متجاوزان تمام معادلات آنان را تغییر داد. شهید علی صیاد شیرازی با‌عنوان نماینده حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه در شورای عالی دفاع، از نزدیک فرماندهی یگان‌های هوانیروز در منطقه را برعهده گرفت و در کنار یگان‌های سپاه، یگان‌های منافقین و مزدوران صدام را در جاده اسلام‌آباد به کرمانشاه غافلگیر کرد و تا انهدام کامل به تعقیب آن‌ها پرداخت. این پاسخ تاریخی که عملیات مرصاد نام گرفت نه‌تنها سازمان تروریستی منافقین را به مرز نیستی کشانید؛ بلکه، صدام را در تحقق اهداف بلندپروازانه خود در چگونگی پایان جنگ ناکام گذاشت. این عملیات تابلویی درخشان در حمایت و جان‌فشانی اقشار مردم از نظام اسلامی و میهن خود به‌شمار می‌رود (صدرشیرازی، ۱۳۹۲).

۵. برنامه‌ریزی و طراحی عملیات

برنامه‌ریزی عبارت است از تفکر در کلیات و جزئیات برنامه و یا به‌عبارت دیگر تعیین و اتخاذ شیوه و روش‌هایی که ما را به بهترین نتیجه مطلوب برساند (میرشفیعی و الوانی، ۱۳۶۸). شهید صیاد شیرازی مدیر موفق را فردی می‌دانستند که از قدرت برنامه‌ریزی بهره کافی داشته باشد. فرماندهان موفق، موفقیت‌ها را به‌صورت هوشیارانه و هوشمندانه می‌سازند و به انتظار موفقیت‌ها نمی‌نشینند. موفقیت، حاصل عمل و برنامه‌ریزی هوشمندانه است.

حرکت‌ها و اقدامات فرماندهان باید ضابطه‌مند بوده و با برنامه‌ریزی حرکت کنند (سلامی، ۱۳۸۹: ۱۴۸).

در زمانی که شهید صیاد شیرازی برای پاک‌سازی غرب کشور از حمله ضدانقلاب به کردستان اعزام شده بود، برای فتح قله آربابا که تا آن زمان هیچ واحد عملیاتی موفق به تسخیر آن قله نشده بود و هر کس که فقط یکصد متر از این ارتفاع بالا می‌رفت، در اثر تیراندازی نیروهای دشمن که کاملاً مشرف به منطقه بودند به شهادت می‌رسید؛ حتی، از همان‌جا پادگان بانه را با خمپاره موردهدف قرار می‌دادند و آرامش و امنیت پادگان را به‌مخاطره انداخته و مانع حضور نیروهای نظامی به آنجا می‌شدند. در چنان شرایطی، یکی از راهبردهایی که توسط شهید علی صیاد شیرازی انجام شد، برنامه‌ریزی در طرح عملیاتی تسخیر قله بود که توسط ایشان تنظیم شد. بر اساس این طرح ابتدا، چهار فروند بالگرد ۲۱۴ مأموریت داشتند که تعدادی از نیروهای کلاه سبز ارتش در کنار نیروهای سپاه شجاع و ولایت‌مدار را تا اطراف قله برسانند. البته بالگرد چهارم موظف شده بود ده نفر از نیروهای خودی را در داخل پادگان پیاده کند اما عملیات آن روز به نتیجه نرسید. شهید علی صیاد شیرازی که خود نظارت مستقیم داشت صبح روز بعد، دستور داد که یک فروند هواپیمای جنگنده اف ۴ نیروی هوایی، سنگرهای قله آربابا را بمباران کنند؛ بعد از یک‌بار بمباران حمله نهایی از اطراف قله شروع شد. بدین ترتیب یک ارتفاع دوهزار متری و حساس به فرماندهی شهید صیاد شیرازی فتح شد. او با خوشحالی نماز جماعت را بالای ارتفاع برگزار کرد. فتح قله آربابا، پادگان بانه را از محاصره ضدانقلاب رها ساخت و باعث شد که جاده بانه و سقز به‌طول شصت کیلومتر به‌وسیله لشکر ۱۶ قزوین از اشغال نیروهای ضدانقلاب آزاد شود و جاده سردشت و بانه هم با فرماندهی و مسئولیت شهید صیاد شیرازی از وجود نیروهای ضدانقلاب پاک‌سازی شد (حسینیا، ۱۳۸۶).

عملیات فتح‌المبین باهدف بیرون‌راندن دشمن بعثی از خاک میهن در منطقه غرب دزفول و شوش با رمز یا زهرا سلام‌الله‌علیها و با مشارکت نیروهای رزمنده سپاه و ارتش و بسیج، طی سه مرحله از دوم تا نهم فروردین‌ماه سال ۱۳۶۱ انجام گرفت. شهید صیاد شیرازی پس از بررسی‌های همه‌جانبه و شناسایی مناطق عملیاتی و گفتگو با فرماندهان یگان‌ها دستور بررسی عملیات را صادر نمود. یکی از راهبردهای فرماندهی ایشان در کنار فرماندهان سپاه در این

عملیات آن بود که وی همواره اقدامات نظارت و پیگیری‌های خود را به دو صورت حضوری و کتبی اعلام می‌نمود؛ اگرچه، خودش مانند یک عضو ستادی در کنار سایر افسران تهیه‌کننده طرح‌ها حضور داشت و در بحث‌ها و تبادل نظرها شرکت می‌نمود و در جریان هر طرح و اقدامی قرار می‌گرفت و محدودیت‌ها و امکانات را خوب می‌شناخت و مرتب به یگان‌ها سرکشی می‌کرد؛ اما، خود وی در این عملیات ابلاغ نمود که فرماندهی در این عملیات مشترک خواهد بود و یگان‌ها در ردهٔ تیپ و گردان پس از ترکیب نیروها می‌توانند برحسب کارایی و ورزیدگی، یک نفر فرمانده و دیگری معاون او باشد. در عمل این شیوه اجرا نشد و هر یگان در کنار یگان دیگر صادقانه عمل کردند و فرماندهی واحدی هم به‌منظور وحدت در نظر گرفتند. در عملیات خیبر نیز که با رمز «یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم» شروع شد و نیروها با جدیت تمام با آغاز تاریکی شب به قصد نزدیکی به دشمن در مسیرهای تعیین شده به سوی دشمن حرکت کردند. در این عملیات یگان‌های قرارگاه کربلا امکان هیچگونه غافلگیری و یا دورزدن و محاصرهٔ دشمن را نداشتند و رزمندگان بایستی از سامانهٔ بسیار پیچیده و درهم موانع دشمن که به‌شدت و با تمامی سلاح‌ها پشتیبانی می‌شد عبور کنند؛ اما، قرارگاه نجف به‌دلیل کمبود نیروهای سازمان‌یافتهٔ دشمن و نبود خطوط پدافندی و فقدان میدان مین می‌توانستند با غافلگیر نمودن دشمن حداکثر بهره را ببرند و جزیرهٔ مجنون شمالی را اشغال نمودند و باعث افزایش روحیهٔ رزمندگان شد. پس از اینکه نیروهای قرارگاه نجف مجنون شمالی را تصرف کردند، به جزیرهٔ مجنون جنوبی حمله نمودند؛ اما، نتوانستند تمام جزیره را اشغال نمایند. جزیرهٔ جنوبی روی کانال سوئپ دارای یک باب پل جهت تردد بود که در اختیار دشمن باقی ماند. وقتی نیروها به‌طرف نزدیکی القرنه رسیده بودند، به‌دلیل عدم امکان پشتیبانی آتش نتوانستند منطقهٔ اشغالی را نگه دارند و توسط دشمن به‌عقب رانده شدند. عملیات خیبر خیلی از باورهای کاذب و مغرورانه را درهم ریخت و خط بطلانی بر آن‌ها کشید. سپاه که خواهان عملیاتی به‌صورت جداگانه بود، با اشغال جزایر مجنون بر این خواسته اصرار ورزید (ذاکری، ۱۳۹۲).

۶. سازماندهی و کنترل

سازماندهی نیروها و چگونگی به‌کارگیری آن‌ها در نبرد با دشمن نقش بسیار مؤثری در پیروزی دارد. پس از تعیین هدف یا اهداف اجرایی و تهیهٔ برنامه، فرمانده به سازماندهی

می‌پردازد و در این مرحله سازماندهی نیروها و امکانات جهت تحقق اهداف برنامه، لازم و ضروری است که منابع به مؤثرترین شیوه برای رسیدن به اهداف تأمین شود. کنترل عبارت از توجه به نتایج کار و پیگیری برای مقایسه فعالیت‌های انجام‌شده است. در واقع، بازرسی و کنترل شهید صیاد در جنگ برای گرفتن خطاهای افراد نبود؛ بلکه، مقصود وی پیشبرد کارها به صورت دقیق بود (شکیبا، ۱۳۸۸).

پس از فتح قلعه آربابا دشمن پایگاه‌های خود را که در نزدیکی شهر قرار داشت، یکی پس از دیگری از دست داد و به این ترتیب زمان آزادسازی شهر بانه فرا رسید. سپاه پاسداران با همکاری شهید صیاد شیرازی، تعدادی از نیروها را در داخل پادگان بانه سازماندهی کردند و آماده حرکت به سوی بانه شدند. در آن شرایط که شهر بانه در کنترل ضدانقلاب قرار داشت، مدت ۴۸ ساعت طول کشید تا نیروها موفق شدند شهر بانه را پاک‌سازی کنند. برای پاک‌سازی شهر ابتدا از تانک‌ها استفاده کردند تا با ایجاد سروصدای خود رعب و وحشت ایجاد کنند؛ پس از آنکه ضدانقلاب از آن شهر متواری شد، با کاهش یافتن آتش دشمن بلافاصله خانه‌به‌خانه شهر را پاک‌سازی کردند و شهر بانه آزاد شد. قبل از اینکه به آنجا برسند دشمن تمامی پایگاه‌های خود را ترک نموده بود و نیروهای اسلام با احتیاط کامل همه شهر را پاک‌سازی کردند و به لطف خدا و همت نیروهای ارتشی و سپاهی، آرامش و امنیت به شهر بانه بازگشت (صادقی گویا، ۱۳۵۹: ۱۰۳).

۷. وحدت و هماهنگی

وحدت نیروها و هماهنگی آنها برای اجرای عملیات و حمله به دشمن در جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه ایران، یکی از مهم‌ترین مراحل و راهبردهایی است که فرماندهان به دقت انجام می‌دهند. یکی از وظایف مهم فرماندهان و مدیران، موازنه و هماهنگی بین وظایف متعددی است که واحدهای مختلف سازمان به منظور تأمین هدف مشترک انجام می‌دهند (بی‌نام، ۱۳۷۸). بخش اعظم وقت و توان شهید صیاد شیرازی صرف هماهنگی بین ارتش و سپاه می‌شد و نقش میانجی و نقش هماهنگ‌کننده ارتش و سپاه را داشت. در واقع، این موضوع یکی از کارهای مشکل و هنر فرماندهی ایشان در جنگ بود. با توجه به روحیات مذهبی و انقلابی، هم ارتش و هم سپاه نظرات وی را قبول داشتند؛ زیرا، ایشان علاوه بر داشتن چهره انقلابی بسیار متواضع بود (اعوانی، ۱۳۸۶).

در دوران دفاع مقدس از یک طرف ارتش که مجهز به سلاح و بر اساس اهداف متعالی انقلاب سازمان یافته بود، در صحنه حضور داشت و از طرف دیگر، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و از طرف دیگر نیروهای مردمی بسیج در صحنه حضور داشتند. از دیدگاه حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه، همچنان‌که وحدت و یکپارچگی اقشار ملت و گروه‌های سیاسی عامل تحقق اهداف انقلاب و جمهوری اسلامی و شکست دشمنان و استکبار جهانی است، انسجام و اتحاد نیروهای رزمنده نیز نقش مؤثری در پیروزی نظامی در برابر دشمن دارد (امام خمینی رحمت‌الله‌علیه، ۱۳۷۸: ۱۳۲).

یکی از روحيات خاص شهيد صياد شيرازي، گرايش به وحدت و پرهيز از اختلافات بود. وی این باور را در تمامی ابعاد زندگی خود سرایت داده بود؛ در بعد نظامی و در زمان جنگ تحمیلی، هدف او در کنار هم جنگیدن رزمندگان بود و در نهایت، ثابت شد وجود عامل وحدت قلبی و همراهی و هماهنگی بین نیروها تحت یک فرماندهی واحد در هر عملیاتی می‌تواند به فتح و پیروزی منجر شود. ابتکارات و اقدامات انجام‌گرفته از سوی این فرمانده عالی‌قدر ارتش اسلام در جنگ تحمیلی رژیم بعثی عراق علیه ایران بسیار پررنگ است. پس از عملیات ثامن‌الائمه علیه‌السلام و شکسته‌شدن محاصره آبادان در مهرماه سال ۱۳۶۰، شهید صیاد شیرازی و دیگر فرماندهان جنگ در پی فراهم‌کردن مقدمات عملیات بعدی بودند. در عملیات بیت‌المقدس که از سه محور باید اجرا می‌شد، برای اداره هر محور قرارگاهی تشکیل شد. قرارگاه قدس برای محور شمال، قرارگاه نصر و فتح برای دو محور شرق، همچنین قرارگاه مرکزی به نام کربلا تشکیل شد که شهید صیاد شیرازی و آقای محسن رضایی در آنجا روی کارها نظارت داشتند. پیمایش راه‌های طولانی، وسعت زیاد و عبور از رودخانه در تمام محورها که پیچیده‌ترین تاکتیک‌ها در جنگ است، از ویژگی‌های خاص این عملیات بود. رزمندگان در این عملیات موفق شدند به تمامی اهداف از پیش تعیین‌شده دست یابند؛ علاوه‌بر این در عملیات بیت‌المقدس، شهرهای خرمشهر، هویزه، پادگان حمید و جاده اهواز به خرمشهر پس از ۵۷۵ روز اشغال آزاد شدند. با آزادسازی خرمشهر، برتری نظامی جمهوری اسلامی ایران نسبت به ارتش بعثی عراق مورد تأیید کارشناسان و تحلیل‌گران نظامی دنیا قرار گرفت (بابایی ابرقویی، ۱۳۹۱). این عملیات یکی از بزرگترین عملیاتی بود که پس از خلع بنی صدر از فرماندهی کل قوا انجام شد و همچنین، گسترده‌ترین عملیاتی بود که در آن،

وحدت رزمندگان ارتشی و سپاهی به‌طور شایسته تجلی پیدا کرد؛ به‌همین دلیل، شهید علی صیاد شیرازی چنین یکپارچگی و وحدتی را ترکیب مقدس می‌نامد (خاتمی، ۱۳۸۴).

۸. مشورت و اعتماد به افراد زیردست

درواقع، فرماندهی موفق است که نقش یک رهبر خوب را از طریق نفوذ در رفتار نیروهای تحت‌امر و زیردستان بازی کند. شخصی که در منصب فرماندهی است، در صورتی نردبان ترقی و تعالی را طی خواهد کرد و به موفقیت خواهد رسید که علاوه بر مهارت لازم در انجام وظایف و نقش‌های فرماندهی و مدیریتی خود، به‌عنوان یک فرمانده نمونه از نظر نیروهای تحت‌امر باشد. روحیه خوب افراد یک یگان نظامی، شاخص مهمی در نشان‌دادن موفقیت فرمانده آن یگان است. مطالعه جنگ‌های گذشته نشان داده که نفوذ معنوی در رفتار زیردستان مهم‌ترین عامل ایجاد نگاه‌داری روحیه در آنان بوده است (بی‌نام، ۱۳۷۸).

شهید صیاد شیرازی به افراد زیردست و فرماندهان خود باور و اعتماد داشت و خدمات آن‌ها را ارزش‌گذاری می‌کرد و مشوق آن‌ها بود. وی علاوه بر تشویق‌های مادی برای ایجاد انگیزه از راه‌کارهای معنوی نیز بهره می‌گرفت. به‌عنوان مثال، افراد تحت‌امر خود را به دیدار با علما و روحانیون سرشناس، حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه و به سفرهای زیارتی اعزام می‌کرد که این موضوع باعث ایجاد انگیزه در افراد شده و باعث بهره‌مندی از تمام ظرفیتشان برای انجام کارها می‌شد. ایشان گاهی در شرایط سخت عملیاتی با حضور شخصی در خطرناک‌ترین محل و مأموریت، انگیزه ازدست‌رفته و یا تضعیف‌شده رزمندگان را تقویت می‌نمود. از ویژگی‌های مهم شهید علی صیاد شیرازی در حیطه مدیریت این بود که تلاش می‌کرد انگیزه زیردستان خود را به‌کار گیرد. ایشان در محیط کار باتوجه به اصول رفتارشناسی همواره از انگیزه‌های باطنی و ظاهری افراد در موفقیت انجام بهتر امور بهره می‌جست و برای قبول مسئولیت، آن‌ها را به خودباوری و اصالت‌های انگیزشی رهنمون می‌ساخت. همچنین، در حیطه مدیریت خود، به‌گونه‌ای رفتار می‌نمود که افراد احساس می‌کردند کارها در مسیر تمایلات آن‌ها صورت می‌گیرد و هرگز احساس ترس نداشتند و ضرورتی به چابک‌پوشی برای بقای خود نمی‌دیدند؛ بلکه، آزادانه در امور مختلف هم‌فکری و همکاری داشتند (امینی، ۱۳۸۲).

نتیجه گیری

جنگ تحمیلی رژیم بعثی عراق علیه ایران، نقطه عطفی در هویت تاریخی و فرهنگی ملت ایران به شمار می‌رود. در این بین، نوع فرماندهی و مدیریت در جنگ تحمیلی حقیقتی بارز و غیرقابل انکار است که باید به‌عنوان ذخیره‌ای ارزشمند برای نسل‌های آینده به یادگار بماند. در این پژوهش مشخص شد که شهید امیر سپهبد علی صیاد شیرازی نمونه‌ای برجسته از الگوی قهرمانی نه در شعار، بلکه در عمل بود. وی ضمن احترام به رعایت اصول علمی در انجام هر فعالیتی، یک فرمانده تکلیف‌محور بود؛ چه بسا، اگر روح ایمانی این شهید عزیز نبود سرنوشت جنگ به‌گونه‌ای دیگر رقم می‌خورد. یکی از مهم‌ترین ابتکارات و راهبردهای نظامی ایشان مدیریت جنگ در کنار نیروهای سپاه و استفاده از تمامی امکانات موجود باهدف ورود سازماندهی‌شده مردم به جبهه‌ها بود. وی با این کار روح تازه‌ای به صحنه‌های جنگ تحمیلی دمید و چرخه نظامی کشور و ازابه جنگ را به حرکت درآورد. گواه این مطلب هم عملیات‌های پی‌درپی و موفق بود که در زمان فرماندهی مشترک ارتش و سپاه در صحنه‌های عملیات جنوب و غرب حاکم بود.

یکی از روحيات خاص شهيد صياد شيرازي، گرايش به وحدت و پرهيز از اختلافات بود؛ وی این باور را در تمامی ابعاد زندگی خود سرایت داده بود. در بعد نظامی و در زمان جنگ تحمیلی، هدف او در کنار هم جنگیدن رزمندگان بود و درنهایت، ثابت شد وجود عامل وحدت قلبی و همراهی و هماهنگی بین نیروها تحت یک فرماندهی واحد در هر عملیاتی می‌تواند به فتح و پیروزی منجر شود. وی درحقیقت، یک نقش تاریخی در وحدت بین ارتش و سپاه ایفا کرد که موضوعی فراموش‌نشده است. این شهید بزرگوار با خلاقیت و نوآوری در فرماندهی خود یک نوع راهبرد و نبوغ نظامی از خودش در جنگ نشان داد که بتواند از قدرت عقلانی و قدرت بالای فکری و تصمیم‌گیری در شرایط بحرانی برخوردار باشد. با داشتن تخصص، سازماندهی نیروها، اعتماد به نیروها، مشورت با افراد و پیشقدمی در خط مقدم قابلیت خود را به‌عنوان یکی از بهترین فرماندهان دوران دفاع مقدس به اثبات رساند؛ زیرا فرماندهی در جنگ تحمیلی، هنر اصلی دلاوران دفاع مقدس است. زندگی پر فرازونشیب و شخصیت ارزنده‌ای همچون شهید علی صیاد شیرازی از این نظر می‌تواند الگو قرار گیرد. امروزه، جوانان می‌توانند با دنبال‌کردن سیره این شهید بزرگوار درس‌ها و پیام‌های بسیاری را

آموخته و با شناخت رمزهای موفقیت وی از آنها الگوبرداری کنند. علاوه بر این، راهبردهای فرماندهی شهید صیاد شیرازی نیز به عنوان یک الگوی شایسته و موفق در سطوح مختلف فرماندهی و مدیریتی از سطوح عملیاتی تا سطوح راهبردی برای فرماندهان و مدیران قابل استفاده و بهره برداری و قابل انتقال به نسل های آینده است. از آنجاکه شهید علی صیاد شیرازی یک الگوی فرماندهی و مدیریت در هشت سال دفاع مقدس بوده باید در نظام آموزشی کشور نیز به تشریح شخصیت والای ایشان پرداخته شود. همچنین، نقش شهید صیاد شیرازی در جنگ تحمیلی، نه به اعتبار شهادت، بلکه به اعتبار سهم وی از مجاهدت ها و رنج های خالصانه ای که متحمل شد همواره باید واکاوی و تبیین شود. شهید صیاد شیرازی به دلیل تفکر و عملکردی که در تحولات امنیتی کردستان و همچنین نقشی که در ارتش و در جنگ تحمیلی داشت، شایسته بهترین تقدیر است.

کتابنامه

- قرآن کریم ترجمه آیت الله مکارم شیرازی.
- امام خمینی رحمت الله علیه (۱۳۷۹). صحیفه نور، جلد ۱۶، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمت الله علیه.
- امینی، محمدرضا (۱۳۸۲). رفتارشناسی ایثارگران، سیری در رفتارشناسی شهید علی صیاد شیرازی (۱۳۷۸-۱۳۲۳)، تهران: انتشارات شعاع.
- اعوانی، علی (۱۳۸۶). سخن آشنا، تهران: انتشارات آجا.
- بابایی ابرقویی، محمدرضا (۱۳۹۱). ماجرای هشت ساله دفاع مقدس، قم: نشر هدی.
- بی نام (۱۳۷۸). خاطرات شهید امیر سپهبد علی صیاد شیرازی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- تزو، سون (۱۳۶۴). هنر جنگ، مترجم دکتر حسن حبیبی، تهران: انتشارات قلم.
- حسینیا، احمد (۱۳۹۰). صیاد دلها، یادنامه امیر سرافراز ارتش اسلام شهید سپهبد علی صیاد شیرازی، تهران: نشر آجا وابسته به سازمان عقیدتی سیاسی آجا.
- حسینیا، احمد (۱۳۸۶). خاطراتی درباره شهید سپهبد علی صیاد شیرازی به روایت محافظان، تهران: انتشارات ایران سبز.
- خاتمی، سیدکاوه (۱۳۸۴). سفر به ماورای «آخرین مأموریت میدانی هیأت معارف جنگ»، تهران: انتشارات ایران سبز.
- سلامی، حسین (۱۳۸۹). فرماندهی و رهبری نظامی با رویکرد اسلامی انقلابی، تهران: انتشارات مرکز چاپ سپاه.
- شکیبا، حمید (۱۳۸۸). نردبان طلایی، تهران: انتشارات ایران سبز.
- درویدیان، محمد (۱۳۷۹). سیری در جنگ ایران و عراق، تهران: مرکز مطالعات و پژوهشات جنگ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- درویدیان، محمد (۱۳۸۲). اجتناب ناپذیری جنگ، تهران: مرکز مطالعات و پژوهشات جنگ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- رفیعی، عبدالله (۱۳۹۰). صیاد کوهستان، تهران: انتشارات امیر محمد.
- رشیدزاده، فتح الله (۱۳۸۷). منش و رفتار فرماندهی، جلد ۱.
- ذاکری، سیدتراب (۱۳۹۲). راز جاودانگی شهید سپهبد علی صیاد شیرازی، تهران: مرکز

- آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد علی صیاد شیرازی.
- سجادی انصاری، علی و احمدی، علی حسین (۱۳۸۹). *فرماندهان دفاع مقدس و نبوغ نظامی و خلاقیت*، تهران: انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران.
- صادقی گویا، نجاتعلی (۱۳۸۰). *عملیات شیندره، اولین عملیات رزمی شهید علی صیاد شیرازی و شهید دکتر مصطفی چمران به روایت از شهید و هم‌زمان ۱۳۵۸*. تهران: ایران سبز.
- صدرشیرازی، محمدعلی (۱۳۹۲). *عملیات مرصاد و سرنوشت منافقین*، تهران: مؤسسه فرهنگی و هنری انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- صالحی، حمید (۱۳۹۰). *ابرقدرت نظام بین‌الملل و جنگ عراق علیه ایران*، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، *فصلنامه سیاست*، دوره ۴۱، شماره ۱.
- عمید، حسن (۱۳۸۹). *فرهنگ لغت*، تهران، انتشارات اشجع، چاپ عترت.
- قوزانلو، جمیل (۱۳۶۲). *جنگ ده‌ساله ایران و روس*، چاپ اول، تهران: انتشارات دنیای کتاب.
- فولر، گراهام (۱۳۷۶). *قبله عالم، ژئوپلیتیک ایران*، ترجمه عباس مخبر، تهران: انتشارات مرکز.
- محمدی، منوچهر و حسینی، حسین (۱۳۷۲). *علل و عوامل بروز جنگ تحمیلی*، *فصلنامه حقوق و سیاست*، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی، دوره ۳۰.
- میرشفیعی، نصرالله و الوانی، مهدی (۱۳۶۸). *مدیریت تولید آستان قدس رضوی*، نظامی‌پور، قدیر (۱۳۸۷). *نقش هوشمندی راهبردی در برنامه‌ریزی راهبردی دفاعی*، *نشریه مطالعات دفاعی استراتژیک*، شماره ۳۵.
- نوروزی، محمدتقی (۱۳۸۵). *فرهنگ دفاعی / امنیتی*، تهران: انتشارات سنا، مرکز مطالعات و پژوهش‌های مدیریت.